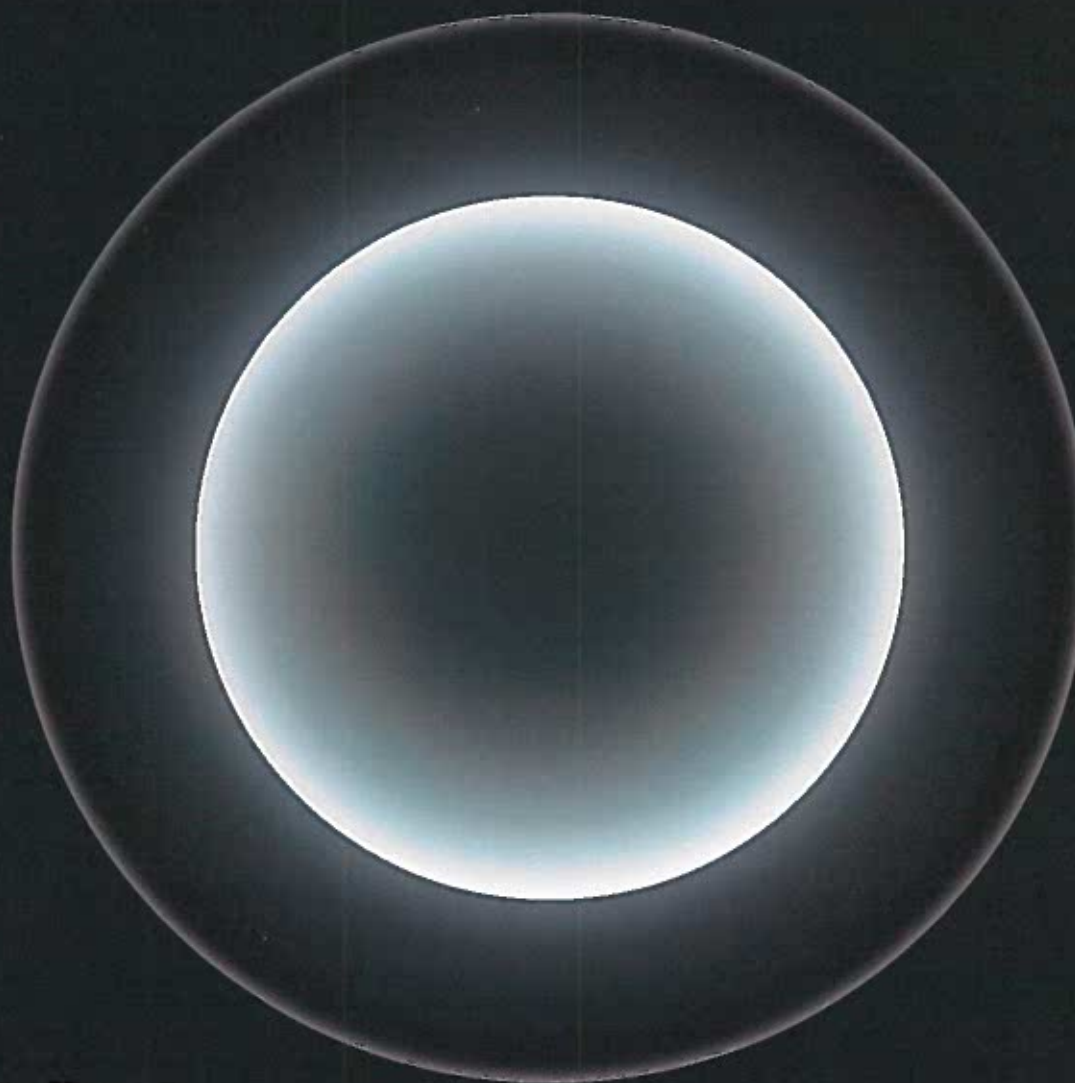

Deloitte.

Provincie Zuid-Holland

Accountantsverslag over het jaar geëindigd op 31 december 2016

STRIKT VERTROUWELIJK

Aan de leden van de Provinciale Staten
van de provincie Zuid-Holland
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW DEN HAAG

19 april 2017

Geachte leden van de Provinciale Staten,

Hierbij ontvangt u ons accountantsverslag over het boekjaar 2016, waarin onze belangrijkste controlebevindingen zijn samengevat. Voorts treft u een analyse aan van de ontwikkelingen in uw vermogen en resultaat.

De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland. In overeenstemming met uw opdracht hebben wij de jaarrekening 2016 gecontroleerd.

Onze bevindingen bespreken wij op 10 mei 2017 met de Statencommissie Onderzoek van de Rekening (COR). Bij die gelegenheid beantwoorden wij ook graag uw vragen.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de Provinciale Staten, en voor het college van Gedeputeerde Staten.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

drs. R.M.J. van Vugt RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2014' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.

Member of
Deloitte Touche Tohmatsu Limited

Inhoudsopgave

---

1. Hoofdpunten van de controle	4
2. Grondexploitaties	8
3. Voorzieningen	9
4. Beheersing verbonden partijen	10
5. Prognosticerend vermogen	11
6. Overige bevindingen controle jaarrekening	12
7. Analyse vermogen en resultaat	18
8. Interne beheersing	20
Bijlagen	
A: Niet-gecorrigeerde controleverschillen	22
B: Onafhankelijkheidsbevestiging en overige dienstverlening	23

---

1. Hoofdpunten van de controle

#01 Verloop van de controle

De jaarrekeningcontrole bij de provincie Zuid-Holland is op 6 maart 2017 gestart. Onze controle is uitgevoerd zoals overeengekomen in de opdrachtbevestiging van 13 maart 2017. De uitgevoerde werkzaamheden hebben geresulteerd in een goedkeurende controleverklaring. De controleverklaring bij de jaarrekening 2016 hebben wij u op 19 april 2017 separaat toegezonden.

#02 Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 13 maart 2017 heeft u ons de opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2016. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging voor 2016. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. Tijdens de uitvoering van de oorspronkelijke controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2016 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

#03 Prognosticerend vermogen

Uit de analyse van de resultaten van de provincie over de afgelopen jaren, blijkt dat sprake is van (grote) afwijkingen tussen de primaire begroting, de begroting na wijziging, en de realisatie. Het blijft voor de provincie een uitdaging om de gestelde doelen en de planning te realiseren. Vanaf het najaar 2016 heeft dit onderwerp de aandacht van uw organisatie en zal naar onze opvatting, gezien de resultaten over 2016, de komende jaren een kernthema zijn.

#04 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn en worden in toenemende mate een belangrijke factor voor de beheersing van de bedrijfsvoering en het risicomanagement. In de COR-vergadering van 15 februari 2017 hebben wij met u gesproken over verbonden partijen.

Onze belangrijkste boodschap ten aanzien van verbonden partijen is:

- Investeer verder in het risicomanagement bij uw provincie inzake de beheersing van verbonden partijen. Verricht per verbonden partij een risicoanalyse en betrek hierbij de input vanuit diverse gremia (integraal) van uw provincie.
- Investeer structureel en diepgaand in de kwaliteit van de sturingsrelatie met verbonden partijen. Het gaat hierbij om de structuur (juridische structuur, rollen en bevoegdheden, mandaten, formele regelen, statuten, governancestructuur, etc.), de inrichting van de cyclus sturen, uitvoeren, beheersen en verantwoorden (o.a. kwaliteit onderlinge informatievoorziening), en de cultuur (onderlinge verhouding, vertrouwen) van de sturingsrelatie.
- Geef extra aandacht aan de beheersing van verbonden partijen indien nodig (bijvoorbeeld wanneer sprake is van nieuwe verbonden partijen of wijzigingen in het risicoprofiel).

1. Hoofdpunten van de controle (vervolg)

#05 Voorzieningen

Wij hebben bevindingen ten aanzien van de voorziening nazorg stortplaatsen en de voorziening onderhoud gebouwen.

Voorziening nazorg stortplaatsen

Voor de dekking van de toekomstige nazorgkosten van gesloten en open stortplaatsen is door de provincie het Fonds Nazorg ingesteld. Met het naar beneden bijstellen van de rekenrente op basis van de ALM-studie in 2012, is een gat ontstaan tussen de nazorgverplichtingen van de provincie voor de gesloten stortplaatsen en het daarvoor bestemde doelvermogen in het fonds. Dit gat is opgevangen middels het instellen van een provinciale voorziening voor de gesloten stortplaatsen. Er is vanuit risico-overwegingen en beschikbaarheid van middelen gekozen voor deze voorziening in plaats van het storten in het Fonds Nazorg. De ontwikkeling van de dekking van het fonds wordt zichtbaar gemaakt door de Netto Contante Waarde van de toekomstige nazorgactiviteiten te vergelijken met de som van het werkelijk gestorte doelvermogen in het Fonds Nazorg en de (provinciale) voorziening gesloten stortplaatsen. Op basis hiervan wordt bezien of bijstelling van de voorziening noodzakelijk is. Door herijking van de nazorgplannen is dat voor 2016 niet het geval gebleken. Voor het Fonds Nazorg is een beleggingsmix bepaald gebaseerd op de laatste ALM-studie. Deze bedraagt nu 3,99%. In de loop van 2017 zal een nieuwe ALM-studie plaatsvinden. Een eventuele aanpassing van de rekenrente op basis van deze ALM-studie kan grote impact hebben op de provinciale voorziening.

Voorziening groot onderhoud

Voor de voorziening groot onderhoud gebouwen is in 2016 gebleken dat de aanvullende storting niet nodig was. Dit geld is nu gestort in de programmareserve 1, en blijft beschikbaar voor het aanvullen van de voorziening onderhoud gebouwen, zodra dat nodig blijkt te zijn.

#06 Bevindingen grondexploitaties

Vanwege een wijziging in de verslaggevingsregels, worden de gronden die in het verleden onder de niet in exploitatie genomen gronden werden gepresenteerd, vanaf 2016 gepresenteerd als onderdeel van de materiële vaste activa. In de jaarrekening 2016 is dit in overeenstemming met de verslaggevingsregels gepresenteerd als een wijziging in de beginbalans. Een belangrijke transactie qua financiële omvang in de jaarrekening 2016 is de verkoop van grond aan de gemeente Goeree-Overflakkee, voor een bedrag van € 20 miljoen. Deze posten hebben wij in het kader van onze jaarrekeningcontrole gecontroleerd, en hierbij hebben wij geen opmerkingen. Bij voorraad gereed product 'groene gronden' waren ten onrechte ook 'grijze gronden' (bedoeld voor infrastructurele werken) gepresenteerd. Gedurende de accountantscontrole zijn deze gronden geherrubriceerd naar de materiële vaste activa. Het betreft gronden voor € 2,1 miljoen.

#07 Overige bevindingen controle jaarrekening

Voor de overige bevindingen verwijzen wij u naar hoofdstuk 6 van dit verslag.

---

1. Hoofdpunten van de controle (vervolg)

#08 Analyse vermogen en resultaat

Het eigen vermogen van de provincie neemt toe van € 504 miljoen naar € 685 miljoen. Het voordelige resultaat over 2016 bedraagt € 35 miljoen.

#09 Interne beheersing

Het jaar 2016 is het eerste controlejaar van het huidige contract. De interim-controle hebben wij benut om nader kennis te maken met uw organisatie. De managementletter bevat onze eerste bevindingen en adviezen ten aanzien van de interne beheersing. Naar aanleiding van de interim-controle hebben wij met uw organisatie een lijst met acties opgesteld. De uitkomsten hiervan zijn opgeleverd gedurende de jaarrekeningcontrole. Wij adviseren u de acties te betrekken in de actualisatie van de interne beheersing van uw provincie, en in het interne controleplan voor de jaren 2017 en verder.

---

1. Hoofdpunten van de controle (vervolg)

#10 Geïdentificeerde fouten en tekortkomingen in de toelichtingen

De materialiteit bij de planning en uitvoering van onze controle bedroeg € 9,9 miljoen (2015: € 7,9 miljoen). Deze materialiteit sluit aan op het door de Provinciale Staten vastgestelde controleprotocol.

Goedkeuringstoleranties

Fouten	1% van het totaal van de lasten	€ 9,9 miljoen
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten	€ 29,7 miljoen

Rapporteringstoleranties

Fouten en onzekerheden	€ 1,5 miljoen
------------------------	---------------

Tijdens onze controle heeft er een aantal correcties plaatsgevonden ten opzichte van de conceptjaarrekening, met betrekking tot de voorzieningen, grondexploitaties en transitoria. In bijlage A hebben wij een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde fouten en onzekerheden.

#11 Onafhankelijkheid

- Deloitte Accountants B.V. is onafhankelijk van de provincie en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid.
- Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectieve zuster- en/of dochterondernemingen en de provincie, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.
- Bijlage B bevat een nadere uiteenzetting van onze onafhankelijkheid.

2. Grondexploitaties

#01 Waardering en resultaat grondexploitaties

Presentatie niet in exploitatie genomen gronden

In de jaarrekening 2016 komt de categorie 'niet in exploitatie genomen gronden' niet langer voor. Vanwege een wijziging in de verslaggevingsregels worden de gronden die in het verleden onder de 'niet in exploitatie genomen gronden' werden gepresenteerd, vanaf 2016 gepresenteerd als onderdeel van de materiële vaste activa. In de jaarrekening 2016 is dit in overeenstemming met de verslaggevingsregels gepresenteerd als een wijziging in de beginbalans.

Belangrijkste mutatie

Een belangrijke transactie in de jaarrekening 2016 is de verkoop van grond aan de gemeente Goeree-Overflakkee, voor een bedrag van € 20 miljoen. Deze posten hebben wij in het kader van onze jaarrekeningcontrole gecontroleerd, en hierbij hebben wij geen opmerkingen.

Presentatie groene gronden

Gedurende de accountantscontrole is gebleken dat onder de zogenoemde voorraad gereed product 'groene gronden' ook 'grijze gronden' waren opgenomen. Grijze gronden zijn gronden van uw provincie die beschikbaar zijn voor infrastructurele werken. Dit betreft derhalve geen voorraad gereed product en deze gronden zijn dan ook (via een correctie in de beginbalans) gecorrigeerd naar de materiële vaste activa; categorie gronden en terreinen. Het betreft een correctie van € 2,1 miljoen.

---

3. Voorzieningen

#01 Voorziening nazorg stortplaatsen

De voorziening nazorg stortplaatsen heeft eind 2016 een omvang van € 8,3 miljoen. Deze voorziening is door u gevormd vanwege een verlaging van de rekenrente naar 3,99%. Het Fonds Nazorg is door u ingesteld om de eeuwigdurende nazorg te verzorgen van de gesloten stortplaatsen en voor het beheren van het gereserveerde vermogen. Destijds is, op basis van een ALM-studie uit 2012, besloten om de rekenrente te verlagen van 5,1% naar 3,99%. De rekenrente betreft het gemiddeld jaarlijks te realiseren rendement op het gereserveerde vermogen. Indien in enig jaar het rendement van 3,99% niet gerealiseerd wordt (en de overige uitgangspunten wijzigen niet) ontstaat er een tekort bij het fonds, en zal er door de exploitanten voor de nog niet overgedragen stortplaatsen en voor de provincie voor de gesloten stortplaatsen bijgestort moeten worden. Of storting door de provincie ook daadwerkelijk plaatsvindt, is mede afhankelijk van de netto contante waarde van de toekomstige verplichting in relatie tot de omvang van de voorziening. Voor de exploitanten wordt bij overdracht op basis van een definitief nazorgplan de balans opgemaakt en wordt op basis daarvan de eindheffing opgelegd. De gehanteerde rekenrente van 3,99% is gebaseerd op de ALM-studie uit 2012 en wordt periodiek geactualiseerd en/of geëvalueerd. Een verlaging van dit percentage kan grote financiële effecten hebben op het benodigd doelvermogen en de omvang van uw voorziening. U heeft dit risico in uw jaarstukken 2015 nog genoemd in de paragraaf 'weerstandvermogen en risicobeheersing'. In de jaarstukken 2016 is dit toegelicht in de toelichting op de balans bij de toelichting op de voorziening nazorg. Eind 2017 wordt het onderzoek naar de toe te passen rekenrente uitgevoerd en afgerond en komt de herziene rekenrente tot uitdrukking in de stand van de voorziening van de provincie en de heffingsaanslagen 2018. Mede gelet op de omvang van de (toekomstige) verplichting en de langdurige looptijd, is sprake van een schattingsonzekerheid. Dit is door de provincie in de jaarrekening 2016 toegelicht.

#02 Voorziening groot onderhoud gebouwen

In de jaarrekening 2016 is een voorziening groot onderhoud gebouwen gevormd. Het doel van deze voorziening is (een deel van) het onderhoud van het provinciehuis te bekostigen. In 2016 was de planning om te starten met het onderhoud aan gebouw C. Mede hierdoor was een extra storting in de voorziening geraamd van € 3,5 miljoen. Deze storting heeft niet plaatsgevonden, omdat het onderhoud nog niet is uitgevoerd. De extra storting was nodig omdat de voorziening zonder deze storting incidenteel negatief zou worden, hetgeen op grond van de verslaggevingsregels niet is toegestaan. Vanwege deze vertraging is de extra storting vooralsnog niet nodig. De extra storting is in de jaarrekening in de programmareserve 1 opgenomen, waardoor het geld geoormerkt blijft voor het aanvullen van de voorziening groot onderhoud gebouwen, zodra dat nodig is.

---

4. Beheersing verbonden partijen

#01 Presentatie COR

In de Statencommissie Onderzoek Rekening van 15 februari 2017 hebben wij met de commissieleden gesproken over verbonden partijen. Hierbij hebben wij stilgestaan bij de wijzigingen in het BBV, het aantal verbonden partijen per provincie, de voor uw provincie belangrijkste risico's, en de te hanteren sturingsmodellen. Voor de volledigheid verwijzen wij naar onze presentatie van 15 februari 2017. Het verder versterken van het risicomanagement en de kwaliteit van de sturingsrelatie met verbonden partijen is naar onze opvatting, mede gezien de toename van het aantal verbonden partijen, een kernthema voor de komende jaren.

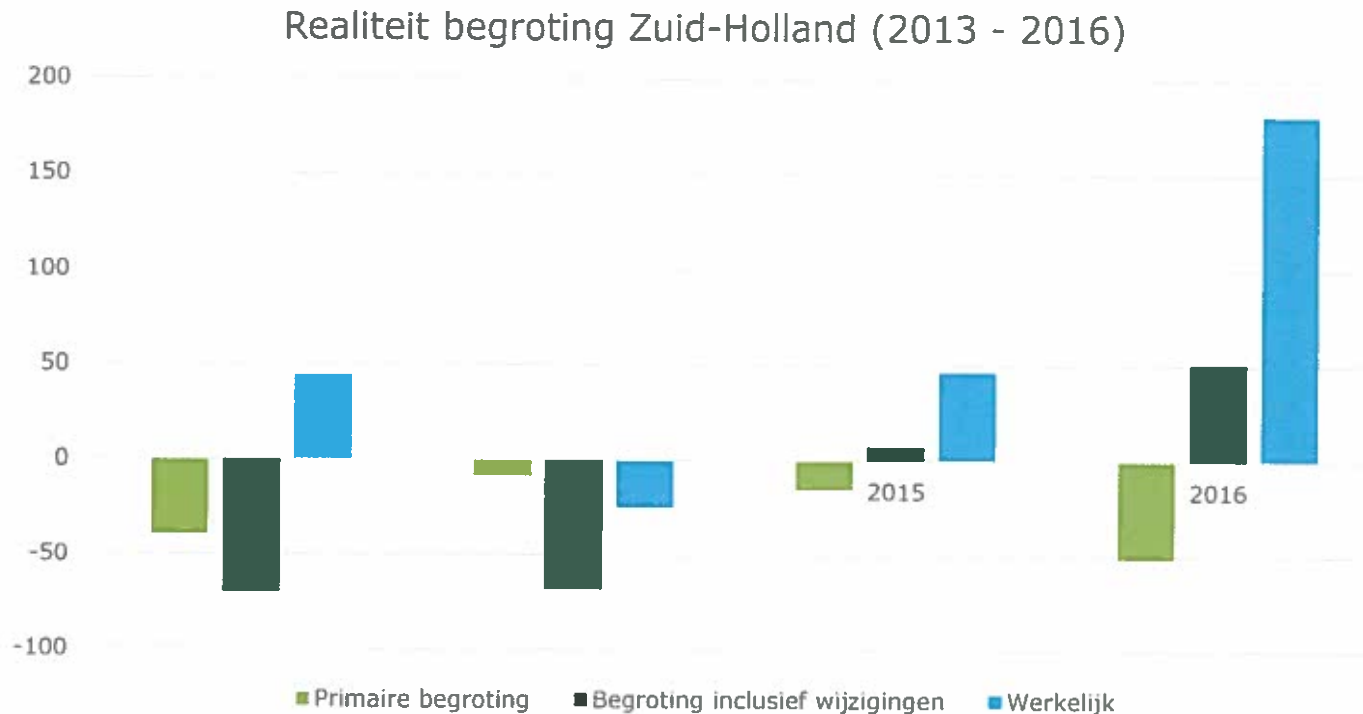
Onze belangrijkste boodschap ten aanzien van verbonden partijen is:

- Investeer verder in het risicomanagement bij uw provincie inzake de beheersing van verbonden partijen. Verricht per verbonden partij een risicoanalyse en betrek hierbij input vanuit diverse gremia (integraal) van uw provincie.
  - Investeer structureel en diepgaand in de kwaliteit van de sturingsrelatie met verbonden partijen. Het gaat hierbij om de structuur (juridische structuur, rollen en bevoegdheden, mandaten, formele regelen, statuten, governancestructuur, etc.), de inrichting van de cyclus sturen, uitvoeren, beheersen en verantwoorden (o.a. kwaliteit onderlinge informatievoorziening) en de cultuur (onderlinge verhouding, vertrouwen) van de sturingsrelatie.
  - Geef extra aandacht aan de beheersing van verbonden partijen indien nodig (bijvoorbeeld wanneer sprake is van nieuwe verbonden partijen of wijzigingen in het risicoprofiel).
-

5. Prognosticerend vermogen

#01 Follow-up managementletter en boardletter

In de managementletter en de boardletter hebben wij gerapporteerd over de resultaatontwikkeling bij de provincie Zuid-Holland. Inmiddels is ook het jaar 2016 afgesloten. Hierdoor geeft uw resultaatontwikkeling, ten opzichte van de begroting en de begroting na wijziging, het volgende beeld:

Uit bovenstaande grafiek blijken relatief grote afwijkingen tussen de begroting (na wijziging) en de realisatie. Een van de conclusies die op grond van bovenstaande grafiek kan worden getrokken, is dat de door de provincie vooraf gedefinieerde doelen en planning niet worden gerealiseerd. In het najaar van 2017 spreken wij over dit onderwerp met de Statencommissie Onderzoek Rekening en maken wij tevens voor 2016 een vergelijking met de overige provincies.

6. Overige bevindingen controle jaarrekening

#01 Begrotingsrechtmatigheid

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 193, 194 en 195 van de Provinciewet en moeten door de Provinciale Staten zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting, en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 216 van de Provinciewet. Het systeem van budgetbeheer en –bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven, en dat het college van Gedeputeerde Staten belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de Provinciale Staten, zodat de Provinciale Staten hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kunnen nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de Provinciale Staten van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college van Gedeputeerde Staten inbreuk maakt op het budgetrecht van de Provinciale Staten.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid 2016 van de Commissie BBV. Een overschrijding van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft door de accountant niet in alle gevallen te worden meegewogen in zijn oordeel. Essentieel is dat de Provinciale Staten nadere regels kunnen stellen wanneer kostenoverschrijdingen die zijn gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij openeinderegelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. De Provinciale Staten hebben middels het controleprotocol 2016 nadere regels gesteld. In het controleprotocol wordt voor acht soorten kostenoverschrijdingen aangegeven of deze al dan niet meewegen in het oordeel van de accountant.

De accountant moet deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college van Gedeputeerde Staten in de jaarrekening moet aangeven dat de Provinciale Staten deze nog dienen te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Extra lasten die zijn gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de Provinciale Staten nog geen besluit hebben genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In totaal heeft uw provincie € 743 miljoen aan lasten begroot (na wijziging, exclusief toevoegingen aan de reserves), tegenover € 665 miljoen werkelijke lasten. Dit is in totaal een onderrealisatie van € 78 miljoen (10%). Deze onderrealisatie wordt voor het grootste deel veroorzaakt door lagere lasten op het programma 2 Bereikbaar en Verbonden. Voor meer informatie over deze onderrealisatie verwijzen wij u naar hoofdstuk 2.2 van de jaarrekening 2016.

Aan baten had uw provincie een bedrag van € 794 miljoen begroot (na wijziging, exclusief onttrekkingen aan de reserves), tegenover € 846 miljoen werkelijke baten. In totaal gaat het om een hogere realisatie aan baten van € 52 miljoen (7%). Hier ontstaat de afwijking met name bij programma 1, Groen, Waterrijk en Schoon. Voor meer informatie over deze hogere realisatie verwijzen wij u naar hoofdstuk 2.2 van de jaarrekening 2016.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid toetsen wij de lastenoverschrijdingen per programma. Op één van de vijf programma's (Bestuur en Samenleving) zijn de begrote lasten overschreden. In hoofdstuk 2 van de jaarstukken is de kostenoverschrijding nader toegelicht. De oorzaak van de overschrijding is dat er een afrekening inzake Jeugdzorg heeft plaatsgevonden ad € 6 miljoen. Deze hogere lasten worden gecompenseerd door hogere direct gerelateerde baten, aangezien de afrekening gedekt wordt uit hiervoor ontvangen Rijksmiddelen (via de OVP Jeugdhulpverlening). Geconcludeerd wordt dat er geen begrotingsoverschrijdingen zijn die meetellen voor het oordeel van de accountant.

6. Overige bevindingen controle jaarrekening (vervolg)

#02 Single information Single audit

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2016 in het kader van SiSa zijn verantwoord. Wij doen dit met een tabel, die ook opgenomen moet worden als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling is hierin aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd:

Nr.	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
E11	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL)	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E25	Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E30	Quick wins binnenhavens	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
F4	Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied (Project Mainportontwikkeling Rotterdam)	n.v.t.	€ 0	n.v.t.

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, is er geen sprake van ongecorrigeerde fouten of onzekerheden. Uit de door de provincie uitgevoerde interne controles en uit de accountantscontrole zijn diverse correcties naar voren gekomen. Wij adviseren u nader onderzoek te doen naar het ontstaan van deze correcties, en waar mogelijk de interne beheersingsmaatregelen aan te passen, zodat in het vervolg in mindere mate sprake zal zijn van correcties.

#03 Bevestigingen van het college van Gedeputeerde Staten

Wij hebben van het college van Gedeputeerde Staten een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

6. Overige bevindingen controle jaarrekening (vervolg)

#04 Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

---

Er zijn geen meningsverschillen met het college van Gedeputeerde Staten geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het college van Gedeputeerde Staten en de medewerkers van de provincie Zuid-Holland de volledige medewerking verleend, en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

#05 Overleg met andere accountants en verbonden partijen

In het kader van onze controle hebben wij afstemming gehad met de accountants van:

- InnovationQuarter
- ROM Drechtsteden
- Grondbank Zuidplas

Uw provincie participeert in deze verbonden partijen. In uw jaarrekening komt het kapitaalbelang dat u heeft in deze verbonden partijen tot uitdrukking. Voor de waardering van deze kapitaalbelangen zijn wij mede afhankelijk van de gecontroleerde jaarrekeningen van deze verbonden partijen. Als accountant van de provincie Zuid-Holland zijn wij ten aanzien van de accountantscontrole onverdeeld eindverantwoordelijk voor de financiële gegevens die in uw provinciale jaarrekening zijn opgenomen. Om deze eindverantwoordelijkheid op een gedegen wijze te kunnen nemen, hebben wij derhalve met inachtneming van de materialiteit van de accountantscontrole van de jaarrekening van de provincie Zuid-Holland vastgesteld dat de accountantscontrole bij deze verbonden partijen op een voor de provincie Zuid-Holland adequate wijze is verricht. De omvang van uw kapitaalbelang in het InnovationQuarter neemt in 2017 in belangrijke mate toe. Hierdoor zullen wij met betrekking tot de accountantscontrole 2017 een dossierreview uitvoeren bij de accountant van het InnovationQuarter. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole 2016 van de provincie waren nog niet alle (definitieve) jaarrekeningen van de relevante deelnemingen beschikbaar. In de jaarrekeningen dient de meest recente informatie van de verbonden partijen te worden verantwoord. Wij adviseren u afspraken te maken met de deelnemingen, zodat de relevante informatie tijdiger voor de provincie beschikbaar is, ter onderbouwing van de position papers en de cijfers in de jaarrekening van de provincie.

#06 Normering topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is in werking getreden met ingang van 1 januari 2013. De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, maar stelt ook maxima aan de hoogte van de bezoldiging van topfunctionarissen en tevens aan de ontslagvergoedingen. Met ingang van 1 januari 2013 is bij wet vastgelegd dat rechtspersonen of organisaties die volledig of in aanzienlijke mate uit publieke middelen zijn gefinancierd, beloningen van topfunctionarissen openbaar dienen te maken, ook als deze de in de wet gestelde maximale bezoldiging van € 179.000 niet te boven gaan. Daarnaast dienen provincies het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000. In 2016 is voor geen van de topfunctionarissen en overige medewerkers sprake van een overschrijding van de grensbedragen.

#07 Naleving van wet- en regelgeving overig

Wij hebben geen kennis van overige te rapporteren omstandigheden in verband met het niet-naleven van wet- en regelgeving.

#08 Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

---

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen, die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen.

---

6. Overige bevindingen controle jaarrekening (vervolg)

#09 Frauderisicoanalyse

Uw provincie beschikt niet over een gedocumenteerde frauderisicoanalyse. Door een frauderisicoanalyse op te stellen en deze periodiek te evalueren en te actualiseren, maakt de analyse een permanent deel uit van het systeem van de provincie, dat is gericht op het onderkennen van (bedrijfs)risico's, het inschatten van het belang en de waarschijnlijkheid van deze risico's en het ondernemen van acties. Het opstellen van een frauderisicoanalyse is dus echt maatwerk, dat specifiek zal moeten worden afgestemd op uw provincie. Een gedocumenteerde analyse is tevens een goede basis voor het voeren van discussies over (fraude)risico's in bijvoorbeeld het directieteam, GS en PS. Wij adviseren u een frauderisicoanalyse op te stellen en de effectieve werking van de in uw analyse genoemde interne beheersingsmaatregelen vast te stellen. Op eventuele niet-afgedekte risico's dienen aanvullende controles te worden uitgevoerd. Daarnaast adviseren wij u, naast bijvoorbeeld het frauderisico van het onrechtmatig onttrekken van geld en goederen aan de organisatie, aandacht te besteden aan het risico van financiële verslaggevingsfraude, zoals het onterecht opnemen van reserveringen of uitgaven. Wij adviseren u om deze frauderisicoanalyse vast te laten stellen door het college van Gedeputeerde Staten, en deze ten minste ter kennisname aan te bieden aan de Statencommissie Onderzoek van de rekening.

#10 Fraude

In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd met het controleteam en met het management van de provincie Zuid-Holland, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de vermoedens van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken. Van het management hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd waarbij het management of werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing of anderen, in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn voor de jaarrekening, zijn betrokken.

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die erop gericht waren om het risico van het 'omzeilen' van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en ongebruikelijke transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht.

Hoewel wij een sceptische houding hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, willen wij opmerken dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2016 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

#11 Presentatie jaarrekening

In de jaarrekening 2016 is sprake van diverse herrubriceringen. Het betreft herrubriceringen als gevolg van wijzigingen in de verslaggevingsregels. Dit betreft de volgende wijzigingen:

- Niet in exploitatie genomen gronden worden niet meer onder de voorraad gepresenteerd, maar onder de materiële vaste activa.
- Bijdragen in de activa van derden worden niet meer gepresenteerd onder de financiële vaste activa, maar onder de immateriële vaste activa.
- Een subcategorie onderhanden werk in de balans bij immateriële vaste activa, materiële vaste activa en financiële activa is niet (langer) toegestaan. Hierover heeft de commissie BBV in 2016 middels de vraag & antwoord-rubriek een uitspraak gedaan (vraag 2016.38).
- Binnen de programmareserves zijn reserves anders gelabeld. Hierdoor zijn er correcties in de beginstand doorgevoerd.

Bovenstaande presentatiecorrecties zijn in de jaarrekening 2016 toegelicht.

6. Overige bevindingen controle jaarrekening (vervolg)

#12 Subsidies

Natuurakkoord

In de jaarrekening 2015 is een OVP-ontwikkelopgave natuur opgenomen voor € 17,5 miljoen. In 2016 is een evaluatierapport van het Rijk verschenen. Hierin zijn de uitkeringen inzake het natuurakkoord als decentralisatie uitkeringen bestempeld. Vanaf 2017 zijn deze gelden onderdeel van het provinciefonds. Er is derhalve geen sprake van een terugbetalingsverplichting. Deze gelden zijn binnen uw provincie geormerkt voor het natuurakkoord. Hierdoor is de OVP vrijgevallen en toegevoegd aan de programmareserve 1 Reserve ontwikkelopgave natuur. Ultimo 2016 bedraagt deze reserve € 46,3 miljoen.

Samenloop eigen middelen en rijksmiddelen

Binnen de projecten die de provincie uitvoert, is sprake van financiering vanuit eigen middelen en ontvangen subsidiegelden. Bij met name oudere projecten signaleren wij dat het lastig te achterhalen is welk deel van een OVP bestaat uit eigen middelen en welk deel bestaat uit Rijksmiddelen. Dit onderscheid is van belang om vast te kunnen stellen in welke mate sprake is van een terugbetalingsverplichting. Wij adviseren u dit onderscheid voor nieuwe projecten explicieter te administreren.

Geblokkeerde subsidies

Bij de subsidietoekenning van een meerjarensubsidie worden de lasten veelal naar evenredigheid verdeeld over de (verwachte) looptijd van het desbetreffende project. Gedurende het reguliere subsidieproces is bij deze subsidies, in sommige gevallen, sprake van een verlenging van de looptijd van de toegekende subsidie. Hierbij wordt, op verzoek van de subsidieontvanger, de einddatum van het project doorgeschoven naar een later moment dan bij de subsidietoekenning. Vanwege het niet in alle gevallen beschikbaar zijn van relevante (financiële) informatie over de reële status van de subsidievoortgang, vindt de administratieve verwerking van de looptijdverlenging volgens een ander regime plaats dan de administratieve verwerking van de subsidietoekenning. In het geval een verlenging van de looptijd plaatsvindt, wordt, in de meeste gevallen, de totale restverplichting ultimo 2016 gehandhaafd op de balans, in afwachting van afronding van het project. In 2017 zullen wij samen met uw organisatie nagaan hoe dit op een efficiënte en effectieve wijze in uw administratie verwerkt kan worden.

#13 Bevindingen automatiseringsomgeving

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2016 hebben wij een EDP-audit uitgevoerd.

Uit afstemming van de interne controlewerkzaamheden is naar voren gekomen dat risicofactoren vooral naar voren komen doordat er geen periodieke reviews op gebruikersrechten worden uitgevoerd.

Op basis van de cyber security bespreking is gebleken dat de Provincie Zuid-Holland streeft naar een integrale benadering van security, hetgeen vooruitstrevend is. Verbetering is mogelijk door (nog) meer bewustzijn te creëren bij uw medewerkers wat betreft het belang van cyber security. Op dit domein is er nog geen behoefte aan een organisatiebrede campagne en is de cultuur incidentgedreven. Dit is geen best practice, aangezien cyber security voor een groot deel afhankelijk is van het gedrag van mensen.

Naar aanleiding van het onderzoek van de Randstedelijke Rekenkamer is door middel van een penetratietest vastgesteld dat ongeautoriseerde derden de mogelijkheid hebben om toegang te verkrijgen tot het netwerk. Dit is niet wenselijk.

Met uw organisatie hebben wij afspraken gemaakt over de als gevolg van bovenstaande bevindingen uit te voeren aanvullende controles. Het gezamenlijke doel is om bij de controle 2017 beter gebruik te (kunnen) maken van de in uw automatiseringsomgeving opgenomen maatregelen. Daarnaast hebben wij begrepen dat de afdeling I&A momenteel bovenstaande aanbevelingen aan het implementeren is.

---

6. Overige bevindingen controle jaarrekening (vervolg)

#14 Vennootschapsbelasting (vpb)

In de jaarrekening 2016 van de provincie is geen verplichting inzake vennootschapsbelasting opgenomen. Uit de eigen analyse van uw provincie, en de afstemming met de Belastingdienst is gebleken dat momenteel geen sprake is van vpb-belaste activiteiten waarbij sprake is van fiscale winst. Wij adviseren de ontwikkelingen inzake vpb voor overheidsbedrijven en uw eigen vpb-positie te blijven monitoren, om tegenvallers inzake de vpb te voorkomen.

---

7. Analyse vermogen en resultaat

#01 Ontwikkeling eigen vermogen

Het BBV kent een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. De provincie mag geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen muteren.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten bedraagt € 181 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds reeds € 146 miljoen in de reserves gestort, zodat het uiteindelijke gerealiseerde resultaat € 35 miljoen voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

Het begrote resultaat bedraagt € 0. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de najaarsnota 2016 hangen samen met:

- Lagere lasten in programma 2, mede als gevolg van lagere onderhoudskosten en vertraging in de uitvoering van projecten.
- Hogere baten in programma 1, mede als gevolg van de herrubricering van het OVP Natuurakkoord naar de bestemmingsreserves.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de mutaties in de reserves schematisch weergegeven (x € 1 miljoen):

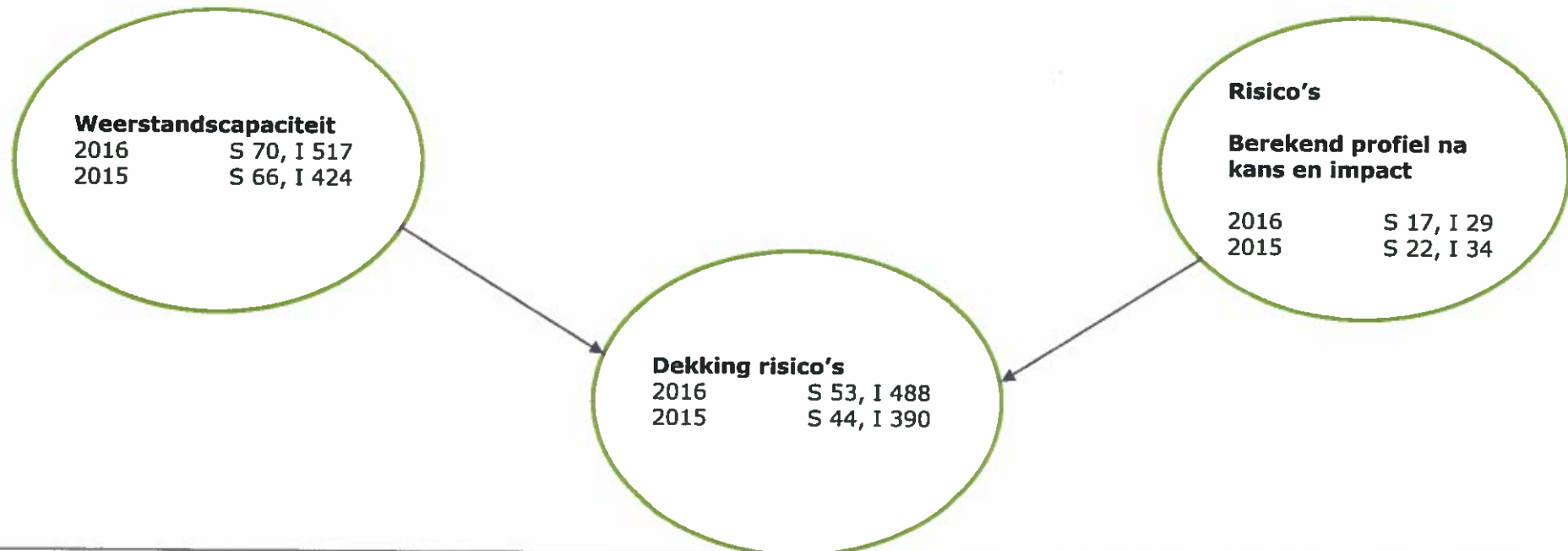
Ontwikkeling eigen vermogen	2013	2014	2015	2016
Stand van de reserves per 1 januari	438	482	458	504
Tussentijdse resultaatbestemming tijdens boekjaar	18	-/- 53	8	146
Gerealiseerde resultaat bij jaarrekening	26	29	38	35
Totaal (= gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten)	44	-/- 24	46	181
Stand per 31 december	482	458	504	685

7. Analyse vermogen en resultaat (vervolg)

#01 Ontwikkeling eigen vermogen

Ultimo 2016 bedraagt het saldo van de algemene reserve € 78 miljoen (2015: € 85 miljoen). De direct beschikbare weerstandscapaciteit van uw provincie is daarmee in 2016 afgenomen. De resultaatbestemming 2016 kan invloed hebben op de omvang van de algemene reserve. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing is aangegeven dat, met de beoogde bestemming van het resultaat 2016, het weerstandsvermogen toeneemt met € 107 miljoen. Daarmee komt de totale weerstandscapaciteit, in het door uw provincie berekende scenario, uit op € 588 miljoen. Het door uw provincie berekende risicoprofiel bedraagt € 46 miljoen. Dat is een factor van circa 13% (1276%) van de, op basis van de nu ingeschatte risico's, benodigde weerstandscapaciteit. De provincie streeft voor de langere termijn naar een verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en benodigde weerstandscapaciteit van ten minste 2 (200%).

In onderstaand overzicht is de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en het risicoprofiel per 31 december 2016 weergegeven (x € 1 miljoen). Onderstaande vergelijking geeft geen waardeoordeel over het weerstandsvermogen, interpretatie dient plaats te vinden aan de hand van het door uw provincie gevoerde beleid. Ter vergelijking is de verhouding volgens de jaarrekening 2015 toegevoegd. De cijfers zijn hierbij net zoals in uw paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing, gesplitst in de structurele risico's (S) en de incidentele risico's (I). De weerstandscapaciteit is eveneens gesplitst.

8. Interne beheersing

#01 Samenvatting bevindingen managementletter 2016

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in september 2016 een interim-controle uitgevoerd. In februari is deze interim-controle vervolgd. Deze interim-controle is primair gericht op de bedrijfsvoering binnen de provincie; met name de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens. Onze bevindingen, voortvloeiend uit de interim-controle, zijn vastgelegd in een gedetailleerde managementletter, de dato 1 november 2016.

De belangrijkste bevindingen over 2016 voor uw provincie zijn naar onze mening:

1. Het is een eerste interim-controle, waarbij wij de opzet van veel processen hebben beoordeeld, en waarbij wij de werking van veel processen en de opzet van een aantal resterende processen bij de tweede interim-controle zullen uitvoeren. Ook de beoordeling van de verbijzonderde interne controle (AO/IC-afdeling) vindt bij deze tweede interim-controle plaats. De bevindingen van deze tweede interim-controle nemen wij op in het verslag van bevindingen.
2. Wij gaan intensief gebruikmaken van een EDP-audit (toetsen betrouwbaarheid digitale gegevensverwerking van financiële gegevens) en data-analyse. De bevindingen zullen wij in volgende rapportages opnemen.
3. Bij onze eerste beoordeling van de opzet van de processen hebben wij geen significante leemtes in de interne beheersing geconstateerd. Wel hebben wij mogelijkheden voor het aanscherpen van enkele interne controles in de processen vastgesteld, en vragen wij van het management aandacht voor de (zichtbare) analyse en onderbouwing van enkele processen en posten.
4. Wij denken dat er in het kader van onze eerste interim-controle terecht veel aandacht uitgaat en moet blijven gaan naar het blijven volgen van het verbeterplan rondom formatie, lonen en salarissen, de relatief grote afwijkingen tussen de realisatie en de begroting (voorspellende waarde van begrotingen en tussenrapportages) en de implementatie van de vele nieuwe regelgeving (Besluit begroting en verantwoording, nieuwe notitie verbonden partijen, Wet op de vennootschapsbelasting, etc.).
5. Uw organisatie hanteert het principe van integraal management. Deze keus heeft gevolgen voor de wijze waarop diverse controls rondom de naleving van wet- en regelgeving, zoals aanbestedingsregels, Wet markt en overheid, staatsteun, zijn ingevuld. De verantwoordelijkheid voor de naleving ligt bij de afzonderlijke integraal verantwoordelijke afdelingen. Als onderdeel van de bestuurlijke behandeling wordt op basis van de verplichte consultatielijst vastgesteld of er aandacht is geweest voor belangrijke aspecten, zoals de toepassing en naleving van regelgeving, etc. Inhoudelijk zijn de afzonderlijke afdelingen geheel verantwoordelijk. Ook worden de aspecten rondom de naleving van wet- en regelgeving betrokken bij de uitvoering van de verbijzonderde interne controle (= lerende controle achteraf).

Voor onze specifieke bevindingen en overige aanbevelingen verwijzen wij u naar de detailrapportage in de managementletter.

#02 Bevindingen na afloop van de interim-controle

In het inkoopproces constateren wij dat niet structureel gedocumenteerd wordt hoe de budgethouder en de prestatieverklaarder vastgesteld hebben dat de ingekochte goederen en diensten daadwerkelijk door de provincie zijn ontvangen. Uw applicaties bieden de faciliteiten om dit vast te leggen. Hier wordt echter niet structureel gebruik van gemaakt. In het betaalproces constateren wij dat de controles die in het betaalproces uitgevoerd worden, niet structureel zijn vastgelegd. Gezien de gevoeligheid van dit proces, adviseren wij u de uitgevoerde controles structureel zichtbaar vast te leggen.

#03 Opvolging bevindingen interim-controle

Naar aanleiding van de interim-controle hebben wij samen met uw organisatie acties gedefinieerd. Deze zijn door uw organisatie goed opgepakt en bij de jaarrekeningcontroles aan ons opgeleverd. Wij adviseren u deze acties structureel in uw organisatie (interne beheersing/interne controleplan) in te bedden.

Bijlagen

Bijlage A – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

Er is geen sprake van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van € 1,5 miljoen.

Bijlage B – Onafhankelijkheidsbevestiging en overige dienstverlening

Bevestiging onafhankelijkheid

In overeenstemming met de Nederlandse Corporate Governance Code en het beleid van de provincie Zuid-Holland ten aanzien van de onafhankelijkheid van de accountant, dient de externe accountant mogelijke conflicten met betrekking tot zijn onafhankelijkheid, zowel in wezen als in schijn, onder de aandacht te brengen van het college van Gedeputeerde Staten en de Provinciale Staten.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de provincie Zuid-Holland in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen. Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.

- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien dit aan de orde is, overwegen wij ook de COR of PS te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de provincie Zuid-Holland

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de provincie Zuid-Holland die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Bijlage B – Onafhankelijkheidsbevestiging en overige dienstverlening (vervolg)

Overzicht van overige dienstverlening

Aanvullende dienstverlening (opdrachten verstrekt vanaf 1 januari 2016)

Advies risicomethodiek deelnemingen provincie Zuid-Holland

Deloitte.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu, a UK Private Company limited by guarantee, and its network of member firms. Neither Deloitte Touche Tohmatsu nor any of its member firms has any liability for each other's acts or omissions. Each of the member firms is a separate and independent legal entity operating under the names of 'Deloitte', 'Deloitte & Touche', 'Deloitte Touche Tohmatsu', or other related names. The 'General Terms and Conditions for Services Deloitte Netherlands, January 2014' registered at the Chamber of Commerce under number 24362837 apply to all engagements under which Deloitte performs services. Deloitte Accountants B.V. is registered with the Trade Register of the Chamber of Commerce and Industry in Rotterdam number 24362853.

© 2017 Deloitte Accountants B.V. All rights reserved.
Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited